

- To analyze the state of research in choreographic culture of the 20th century in the scientific literature since the choreography.

- Provide a definition of jazz dance;

- Describe the spectacle and widespread of jazz dance.

The problem has been the development of jazz dance as a modern choreography investigated F. M. Sofronov, W. D. Conen, N. E. Sheremetyevskaya, W. Y. Nikitin, D. I. Sharikov.

Jazz dance is different from traditional dance forms. It beat movements dancer meets rhythm music. Artist dances with her body and plays all plastic aesthetic, semantic, pulses and improvisation, jazz coloring. Jazz dance is completely transferred to the rhythm of jazz. He was not typical linearity and mono tsentrychnist, but rather seeks to master the dance polycentric, in which each part of the body acting independently of one another, in different rhythms.

Already in the early years of jazz dance was closely associated with jazz music, so often music and dance form of jazz with the same name (ragtime, swing, foxtrot, rock and roll, boogie-woogie).

His diverse areas of jazz dance is one of the important places in modern choreographic art. Its use provides an opportunity to implement at the scene various images and stories, it meets the needs of the present and for the implementation of expression through the art of dance. Understanding and knowledge of jazz dance help to more deeply analyze choreographic works in all their manifestations and detection.

Key words: ragtime, swing, dzhitterbarg, cake-walk, the one-step, Charleston, Lindy Hop, Wan-step, foxtrot, quickstep, Shimi, the twist, twist, jive, rock n 'roll, boogie-woogie, heat dance, Broadway jazz dance, African dance, jazz, folk, jazz dance, Contemporary jazz dance.

Стаття надійшла до редакції 13.02.2013 р.

Прийнята до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д-р мистецтвознав., проф. Козаренко О. В.

УДК: [793.31+37.035.6]: 378.147

Т. І. Сердюк

КОЗАЦЬКИЙ ТАНЕЦЬ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У СТУДЕНТІВ-ХОРЕОГРАФІВ

Історія народу, як і життя людини, має героїчні, трагічні, щасливі і нещасливі сторінки. Оскільки в героїчному найбільше проявляється національний характер народу, його душевна краса, його талант, то ці сторінки особливо хвилюють і викликають почуття національної гордості. В історичному минулому українського народу було таке

неповторне і легендарне явище, як Запорізька Січ. Це про неї М.Гоголь у своєму творі «Тарас Бульба» писав: «Так ось вона, Січ! Ось те гніздо, звідки вилітають усі ті горді й дужі, як леви! Ось звідки розливається воля й козацтво на всю Україну!» [1].

Українська козащина – один з тих світових феноменів, який донині прагнуть осягнути численні дослідники. Справжнім лицарським орденом була Запорізька Січ – осередок православ'я, національно-визвольних рухів в Україні. Запорізька Січ відігравала особливу роль у формуванні лицарсько-патріотичних якостей національного захисника Вітчизни.

Духовні козацькі традиції, які були притаманні лицарям Запорізької Січі, з усією повнотою втілили в собі героїко-патріотичний дух українців, піднісши його до найвищих світових висот. Ми переконані, що національне відродження найкращої спадщини українського козацтва є актуальним завданням докорінного реформування процесу навчання і виховання молодого покоління у вищій педагогічній школі.

Розкриття теми нашої статті передбачає вирішення низки **завдань**:

- проаналізувати сучасні наукові дослідження з проблеми патріотичного виховання на засадах козацької педагогіки;
- дослідити процес зародження танцювального мистецтва в козацькому середовищі;
- визначити потенціал козацького танцю, як потужного засобу виховання патріотичних почуттів у майбутніх педагогів-хореографів.

Проблема патріотичного виховання завжди займала одне з провідних місць у вітчизняній педагогічній думці різних часів. Виховні традиції української педагогіки склалися впродовж багатьох століть. За цей період наш народ набрав великого досвіду виховання, створив власну педагогічну культуру, в основі якої лежать ідеї народності, духовності, гуманізму, демократизму, патріотизму тощо.

Багатьма дослідниками, патріотизм визначено, як моральний і політичний принцип, соціальне відчуття, змістом якого є любов до батьківщини, відданість їй, гордість за її минуле та сучасне, прагнення захищати інтереси батьківщини.

Національно-патріотичне виховання на традиціях українського народу висвітлено у працях сучасних педагогів (Ю. Бондаренко, О. Вишневський, Р. Захарченко, П. Ігнатенко, В. Каюков, О. Сухомлинська, Б. Ступарик), які стверджували, що навчально-виховний процес у педагогічних закладах має будуватися таким чином, щоб особистість проймається українським патріотизмом, національною свідомістю та світоглядом.

Морально-психологічні основи відродження козацької педагогіки та духовності вивчали В. Каюков, В. Кузь, М. Левківський, В. Лозова,

І. Мартинюк, В. Оржеховська, Ю. Руденко, С. Стефанюк, А. Цьось, Н. Чабан та інші.

Неоцінним джерелом патріотичного виховання підростаючого покоління є історичні праці В. Антоновича, О. Апанович, Д. Бантиш-Каменського, М. Драгоманова, М. Костомарова, Д. Яворницького та інших науковців і дослідників історії України. Їх праці – одне з найцінніших джерел козацького досвіду виховання молодого покоління на героїчних традиціях українського народу.

Так, у своєму дисертаційному дослідженні В. Каюков [2] підкреслює, що козак – це особистість українського патріота. Справою честі для кожної української сім'ї було виховання справжнього козака, тобто патріота Вітчизни, оборонця рідної землі, православної віри, української культури.

Науковець стверджує, що козак – це лицар, який виховує в собі чесність, шляхетність, готовність до самопожертви заради свого товариша і козацького товариства України; проявляє хоробрість, стійкість, дотримується правил етикету і етики. Учні усвідомлюють, що козак – це охоронець надбань національної культури, він вивчає і пропагує українські народні звичаї та обряди, одяг, пісні і танці; свято береже пам'ятники історії козацтва та культури. Педагоги завжди переконують учнів у тому, що козак – пропагандист здорового способу життя, який дбає про здоровий генофонд нації, постійно зміцнює свій фізичний стан, пропагує українські види ігор і забав.

На думку О. Кириченка [3], відродження України, як самостійної незалежної держави, сьогодні неможливе без відродження української козацької духовності та козацького лицарства як невід'ємних складових української ментальності. Дослідник вважає, що виховання учнівської молоді в сучасній школі засобами військово-козацької підготовки, відродження славетних козацьких традицій у процесі допризовної підготовки до захисту Вітчизни є серцевиною втілення багатомірних заповітів пращурів нам, як нащадкам, і бачиться в наш бурхливий та нестабільний час сучасним, безумовно, корисним та актуальним.

Досліджуючи образ козака в українській прозі Н. Рудакова [4] визначає, що козацтву була притаманна лицарська духовність, яка закумуляовувала й розвивала в собі найвищі цінності української душі, характеру, світогляду, правосвідомості, моралі. Козацька духовність сприяла вихованню активного оборонця рідного народу, господаря своєї землі, охоронця й примножувача національних матеріальних, культурних багатств, творця власної державності. Їй притаманні цілісність і гармонійність, віра та надія, любов до батьківського, материнського, повага до загальнолюдських цінностей – істини, добра, краси. Невід'ємними складовими козацької духовності є зневага до ворогів, поневолювачів рідної землі, презирство до всього, що гальмує поступ співвітчизників, обмежує їхні можливості та перспективи, прагнення й уміння долати перешкоди, які стоять на шляху до утвердження волі

особистості і народу, незалежності України, рівноправності представників усіх національностей.

Маємо підстави говорити про козацький характер як вищий тип українського національного характеру, прикметний емоційною наснагою, почуттєвим багатством, внутрішньою невичерпною енергією. Висока шляхетність і порядність, дотепність і кмітливість, практичність і підприємливість, стійкість і незламність у боротьбі з ворогами, безкомпромісність і твердість у відстоюванні правди й справедливості, ніжність, лагідність і ліризм у ставленні до людей, братерська любов до друзів і товариства, глибока пошана до громади, вірність обов'язку захищати рідну землю, співчуття до всіх знедолених, милосердя до тих, хто його потребує – ці чесноти козаків є справді високим взірцем патріотизму [4].

Об'єктивну характеристику запорізьким козакам дав історик Д. Яворницький: «Вони були здебільшого кремезні, статні, міцні, дужі, на вигляд повнолиці, округлі й від літньої спеки й степової юги смагляві. З довгими вусами на верхній губі, з розкішним оселедцем, або чуприною на тім'ї, у баранячій гостроверхій шапці на голові, вічно з люлькою в зубах, і вся їх постать дихала мужністю, відчайдушністю, веселістю й неповторним гумором» [5].

Запорізькі козаки вважали просте злодійство якого-небудь батога або пута страшним злочином, яке негайно каралося смертю. Жорстокі, дикі й нещадні відносно своїх ворогів, відважні й рішучі, хоробрі і вольові на війні вони завжди відрізнялися розумом, хитрістю, вмінням у ворога виграти час, раптово на нього напасти. Запорізький козак дивував ворога великою відвагою, дивним терпінням і рідкою здатністю переносити крайні позбавлення й жахи смерті.

Характеризуючи міцність та силу козаків, Д. Яворницький визначає, що вони, як справжні богатирі, «...товсті, металеві смуги, як снопи в полі, навколо шиї ляхів скручували, дуже тугі луки, над якими в Польщі декілька чоловік даремно силились, натягували, граючись» [5].

У здоровому тілі козака завжди панував здоровий дух. Вивчаючи історичні джерела та літературу козацької доби, ми постійно бачимо приклади велетенської сили та здоров'я українських козаків. Традиційним було те, що фізичні якості козаків вдосконалювались у забавах, численних змаганнях та козацьких бойових танцях, які втілювали в собі елементи та прийоми самооборони, вимагали проявляти гнучкість, витривалість, швидку реакцію.

Козацтво сприяло розвитку численних видів українського мистецтва, збагачувало його творчими знахідками, новими художніми відкриттями.

Козаки прибували на Січ з різних регіонів України й зарубіжжя, і кожний з них приносив і частку своєї хореографічної культури – свої танці. З них протягом життя створювався новий багатий на рухи танець.

У ньому «розчинялися» прості односкладові танці, які мали назви від основного руху: голубець, тропак, гайдук, гопак, півторак.

Козаки у своєму середовищі створили низку танцювальних звичаїв, які поширювались серед громад сільської й міської молоді-парубоцтва. Повернувшись з походу, козак, маючи на руках певну суму грошей або якісь інші речі, не шкодував їх і щедро платив музикантам, які днями ходили за ним і грали до танців. Змагальний характер запорізьких танців сприяв також і такому звичаю, як танці «на закладу» – хто кого перетанцює. Звичайно, хто програє, той і платить [6].

Як зазначав дослідник з історії українського народного танцю В. Купленник [6], у середовищі запорожців створено танець, названий іменем його творців – «козаком». Танець «козак» – це боротьба характерів, відкритий вияв емоцій, змагання у силі, вправності й творчій фантазії. Його виконували дві особи, які вели між собою безкомпромісний двобій-змагання, в якому були присутні і веселість, і жарт, і шаленство.

Козацькі танці виконувались не лише для особистого задоволення й розваги. Вони мали значний елемент професіоналізму та вишколення. Окрім емоційної наснаги танці запорожців мали розвинену танцювальну лексику з рухів, які увійшли до «козака» від ранніх танців-рухів. Але ж і особливість танцю «козак», його імпровізаційний характер сприяли придумуванню нових зовсім незнаних рухів і комбінацій з них – колінець і фігур.

Особливою популярністю користувалась друга частина «козака» швидка, моторна музика. Її називали козачком (здрібніла форма від слова козак). Із захопленням танцювали під цю музику дівчата, взявшись за плечі або поклавши руки на талію одна одній. Танцюючи, вони крутилися або перекручувалися, злегка тримаючись за руки, якщо з дівчатами танцювали хлопці, то вони не тримались з дівчатами за руки, а виконували окремі рухи, притаманні танцю козак, били тропака, сідали гайдука, витинали голубці [6].

Танці є історичною категорією. Вони виникають в певний час у певних умовах і певному середовищі, поширюються, а з плином часу зникають, але не безслідно. Зникаючи, вони дають життя іншим танцям, збагачуючи їх.

Одним із давніх танців в Україні був гопак. Словники пояснюють це слово як плигати, скаками, бити, ушкварити. Гопак масовий танець, який у давнину виконувався лише чоловіками, котрі змагалися в силі, спритності, мужності. Танець будувався за принципом, хто кого перетанцює. Його, змагаючись, виконували дві особи. Один козак, танцюючи, міг змагатися з музикантом і перед громадою товаришів демонструвати свої виняткові виконавські можливості: складні рухи, присядки, стрибки, повзунки, різноманітні технічні обертання.

Танець гопак в основному імпровізаційний. В народі його танцюють так, щоб виконавці один одному не заважали, а танцювальні

рухи танцюристи намагаються виконати якнайкраще. Мелодії гопаків часто змінюють свій характер: від мужнього й героїчного до радісного й запального.

Запорожців наслідували городові козаки й сільське парубоцтво. Усі хотіли танцювати так як запорожці, але їм не вистачало ні вправності, ні сили, ні характеру. Перших змін зазнає козацький танець, коли партнеркою чоловікові стає жінка. Вона, як свідчать етнографи, надала цьому дикому танцю шляхетності, грації та елегантності.

Так, танець «гопак» поступово придбав парадну форму, яку ми спостерігаємо зараз. В сценічній обробці гопак має композиційну структуру, яка складається з окремих танцювальних фігур, в чергуванні яких все підпорядковане тому, щоб зобразити в танці героїку, силу, мужність тощо.

Національне хореографічне мистецтво українського народу має стати міцним підґрунтям фахової підготовки студентів-хореографів, зокрема на зразках творчої спадщини патріота України П. Вірського.

Основою творчості П. Вірського стає героїчний жанр. Різноманітні грані українського національного характеру Павло Вірський вклав у життєрадісний, іскрометний «Гопак». Тут лірична тема в уповільненому темпі, і героїчна – у швидкому, полум'яному. Елементи неспішного хороводу органічно злилися із стрімкою частиною танцю.

Його пламенитий «Повзунець» побудовано лише на одному національному танцювальному партерному русі – «повзунці». Але скільки варіантів, скільки найрізноманітніших хореографічних відтінків набув цей традиційний рух українського танцю. І у кожного учасника танцю свій «повзунок», зі своїм характерним забарвленням, зі своїм смисловим відтінком. І за кожним варіантом «повзунка» стоїть людський характер, своєрідний тип веселого і дотепного українського парубка, який бере участь у смішному змаганні спритності і винахідливості.

Велична епопея національно-визвольної боротьби українського народу проти польської шляхти відображена в хореографічній картині «Запорожці». Сила, мужність, палка відвага, рішучість – ось які риси підкреслює балетмейстер у воїнів війська Б. Хмельницького. Музичний супровід композитора Я. Ляпінського побудовано на народних інтонаціях. У його основі мотиви народних українських пісень «Засвіт встали козаченьки», «Король по городу ходить», приспівки запорожців «Козакові без ратища, як дівчині без намиста» тощо [7].

Державний ансамбль танцю України імені П. Вірського, відтворюючи у своїй творчості танцю запорізьких козаків робить важливий крок до відродження культури наших попередників, становлення національної гідності, духовного зростання, виховання патріотичних почуттів у підростаючого покоління.

Можна зробити наступні висновки, виховне та пізнавальне значення творчої хореографічної спадщини запорізьких козаків у справі виховання патріотизму, як моральної якості особистості очевидне.

Козацький танець, в якому розкривається характер українського народу, його безмежна відданість батьківщині, волелюбність, мужність і героїзм – є найцінніших джерелом, потужним засобом виховання патріотичних почуттів у фаховій підготовці майбутніх педагогів-хореографів.

Подальшого дослідження потребує вивчення творчої діяльності надзвичайно талановитого постановника козацьких танців М. Соболя, а також розробка словника українських історичних танців і бібліографії до курсу українського народного танцю.

Список використаної літератури

- 1. Мицик Ю. А.,** Плохій С. М., Стороженко І. С. Як козаки воювали: іст.розповіді про запорізьких козаків. – 2-ге вид. / худож.-оформлювач К. Д. Ткаченко. – Дніпропетровськ: Січ. – К. : МП «Пам'ятки України, 1991. – 302 с. – (Давно се діялось колись). – С. 33.
- 2. Каюков В. І.** Патріотичне виховання учнів загальноосвітньої школи на героїчних традиціях українського народу: дис. ... канд. пед.наук: 13.00.01 Теорія і історія педагогіки / Василь Іванович Каюков. Прикарпатський університет імені В.Стефаника. – Ів.-Франківськ, 1996. – 182 с.
- 3. Кириченко О. В.** Виховання старшокласників на військово-козацьких традиціях у процесі допризывної підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 Теорія та методика виховання / Олександр Васильович Кириченко. Донецький національний університет. – Донецьк, 2006. – 197 с.
- 4. Рудакова Н. І.** Художня трансформація образу козака у українській народній прозі: дис. ... канд.філол.наук: 10.01.07 Фольклористика / Наталія Іванівна Рудакова. Київський національний університет імені Тараса Шевченка – Київ, 2007. – 179 с.
- 5. Яворницький Д. І.** Історія запорозьких козаків: У 3 т. / Редкол.: П.С.Сохань (відп.ред.) та ін. – К. : Наукова думка, 1990-1991. – (Пам'ятки іст.думки України). – Текст укр. та рос.мовами. – Т. I. – 592 с. – С. 233-240.
- 6. Нариси до історії українського народного танцю:** Практичний матеріал для вчителів загальноосвітніх шкіл, шкіл нового типу та керівників гуртків позашкільних закладів / укл. В. К. Купленник. – К. : ІЗМН, 1997. – 64 с.
- 7. Створення ансамблів народного танцю як нового жанру хореографічного мистецтва:** Методичні рекомендації / укл. Н.М.Корисько – К. : ДАКККиМ, 2002. – С. 10-18.

Сердюк Т. І. Козацький танець як засіб виховання патріотичних почуттів у студентів-хореографів.

В статті проаналізовані сучасні наукові дослідження з проблеми патріотичного виховання на засадах козацької педагогіки, досліджено процес зародження танцювального мистецтва в козацькому середовищі на Запорізькій Січі, а також обґрунтовано педагогічний потенціал козацького танцю, як потужного засобу виховання патріотичних почуттів у майбутніх педагогів-хореографів на засадах творчої спадщини видатного майстра національної хореографії П. Вірського.

Ключові слова: Запорізька Січ, козак, козацький танець, патріотичні почуття, студент-хореограф.

Сердюк Т. И. Казацкий танец как средство воспитания патриотических чувств у студентов-хореографов.

В статье проанализированы современные научные исследования по проблеме патриотического воспитания средствами казацкой педагогики, исследован процесс зарождения танцевального искусства в казацкой среде на Запорожской Сечи, а также обоснован педагогический потенциал казацкого танца, как мощного средства воспитания патриотических чувств у будущих педагогов-хореографов на основе творческого наследия выдающегося мастера национальной хореографии П. Вирского.

Ключевые слова: Запорожская Сечь, казак, казацкий танец, патриотические чувства, студент-хореограф.

Serdyuk T. I. The Cossacks' Dance as the Method of Upbringing of the Patriotic Feelings of Students-Choreographers

The article reveals one of the worldwide phenomena – the Ukrainian Cossack time, which had the special role in the forming of the patriotic feeling of the Motherland's defender. It is grounded the actuality of the revival of the Ukrainian Cossacks' heritage in the process of professional training of students' youth. The modern scientific research on problem of patriotic feeling on the basis of Cossacks' pedagogic are analyzed. It is given the characteristic of the Cossack's image which has such inherence as the knightly mentality, which developed the highest values of the Ukrainian soul, worldview, moral. The Cossacks mentality facilitated to the upbringing of the active defender of the native land, the owner of the land, the guard and the augments of the national cultural treasures. It is examined the process of dancing art's genesis in the environment of Cossack's Sich. It is determined, that the Cossacks' dance is the fight of characters, it is the open revelation of emotions, the contest in power, artfulness and creative fantasy. The Cossacks' dances were performed not only for the personal enjoyment and entertainment; they've had the significant element of professionalism and schooling by.

It is argued the pedagogical potential of the Cossacks' dance as the powerful method of the upbringing of patriotic feelings of future teachers-choreographers (on the basis of creative heritage of P. Virsky, the outstanding master of national choreography).

Key words: Zaporizhzhya Sich, Cossack, Cossack's dancing, patriotic feelings, student-choreographer.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2013 р.

Прийнята до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д-р пед. наук, проф. Коваль Л. В.